

Yaşlı İstismarı ve İhmali

Elder Abuse and Neglect

(Derleme)

Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi (2008) 68–75

Prof.Dr. Nuran AKDEMİR*, Arş.Gör. Ülkü GÖRGÜLÜ**, Yük.Hem. Fatma İlknur ÇINAR***

*Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

**Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu

***GATA Hemşirelik Yüksek Okulu İç Hastalıkları Hemşireliği Bilim Dalı

ÖZET

Yaşlılık dönemi; fonksiyonlarda azalmaya bağlı olarak bağımlılığın arttığı, toplumun kültürel değerlerinin ve geleneksel geniş aile yapısının değişmesi sonucu statü kaybının görüldüğü, emeklilik ve üretkenliğin kaybına bağlı ekonomik gücün azaldığı ve sosyal sorunların geliştiği bir dönemdir.

Yaşlılıkta görülen sosyal ve fiziksel sorunlar, bunlarla ilişkili olarak yaşlının ve aile bireylerinin yaşadıkları sıkıntılar, yaşlılara bakım ve yaklaşım sorunlarını gündeme getirmiştir.

Yaşlılara yaklaşım konuları içerisinde özellikle yaşlı istismarı ve ihmali dünya boyutunda tartışılan önemli bir sosyal sorundur. Yaşlı istismarı ve ihmalinin önlenmesinde istismarın ve ihmalin belirtilerini ve risk gruplarını bilmek önemlidir. İstismar ve ihmal tüm yaşlı bireylerde görülebilir ancak özellikle mental bozukluğu, temel ihtiyaçlarını karşılamada başkalarına bağımlılığı, depresyonu olan ya da hasta, duyarlı/hassas yaşlı bireyler risk gruplarını oluşturur.

Yaşlı bireyler, toplumun insan kaynaklarının önemli ve değerli bir bölümünü oluşturmaktadır. Yaşlı istismarı ve ihmalinin hiçbir şekli kabul göremez. Bu nedenle alınacak önlemler ve çeşitli girişimlerle yaşlı istismarı ve ihmalinin önlenmesi ve saptanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, istismar, ihmal, yaşlı istismarı, yaşlı ihmali

ABSTRACT

The geriatric period is a time that includes increase in dependency due to the declines in functions, loss of status as a result of the changes in cultural values and traditional extended family structure, and decrease economical power because of the loss of productivity and retirement.

Social and physical problems that occur during the geriatric period, the issues that old person and family members have related to these above mentioned have brought up the elder care and approach issue.

Abuse and neglect of the elderly among cases of approach to old people is especially important social issue that has been discussed in the world-wide. It is important to know the signs of neglect and abuse, and risky groups in avoiding abuse and neglect of the elderly. Abuse and neglect can be seen in all the old people. But, especially sensitive old people who have mental disorder, dependence others to meet basic needs or have depression or patient constitute the risk groups.

Old people constitute a valuable and important part of human resources of community. Any kind of abuse and neglect of the elderly is not acceptable. Therefore, it's required to prevent and determine abuse and neglect of the elderly by means of the measurements are to be taken and various attempts.

Key Words: Old age, abuse, neglect, elder abuse, elder neglect

Giriş

20. yüzyılın başlarından itibaren doğurganlık hızının düşmesi, ortalama yaşam beklentisinin artması, insanların sağlığı koruma ve geliştirme konusunda bilinçlenmesi, beslenme koşullarının iyileşmesi, temel halk sağlığı hizmetlerinin gelişmesi, hastalıkların erken tanısı ve tedavi olanaklarının artması ve bir çok bulaşıcı hastalığın kontrol altına alınması gibi nedenlerle yaşlı nüfusu artmaktadır¹.

1950 yılında 60 yaş ve üzerinde bütün dünyada 200 milyon kişi varken, 1970 yılında bu rakam 291 milyona, 2000 yılında 400 milyona ulaşmıştır. Bu rakamın 2025 yılında 1.100 milyona, 2050 yılında ise 2 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir¹. Ülkemizde ise 2003 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre, 65 yaş ve üstü nüfus, tüm nüfusun %7,0'sini oluşturmaktadır ve 2025 yılında bu oranının %10'a ulaşacağı tahmin edilmektedir². Gerek dünyada gerekse ülkemizde nüfus yaşlanmasının artması, ekonomik, sosyal ve sağlık alanında pek çok sorunu beraberinde getirmiştir^{1,2}. Nüfus yapısındaki bu değişim; yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin değerlendirilmesinin, sağlıklı, güvenli bir çevrede yaşamlarının sağlanmasının önem kazanmasına da neden olmuştur. Bu konu Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı'nda "Her yerde insanların güvenli ve saygın şekilde yaşlanmalarını ve toplumlarında bütün haklara sahip birer vatandaş olarak yaşamaya devam etmelerini garanti etmek" şeklinde ifade edilmiştir³.

Yaşlı İstismarı

Son yıllarda dünya boyutunda tartışılan önemli konulardan biri de, psikososyal boyutları olan yaşlı istismarı ve ihmali konusudur^{4,5,6}.

Genel olarak yaşlı istismarı, yaşlı bireyin sağlık ya da iyilik halini tehdit eden ya da zarar veren herhangi bir davranıştır. İstismar bedensel, psikolojik ya da ekonomik olabilir, aynı zamanda ihmale de dönüşebilir⁵.

Yaşlı istismarı tarih boyunca dünya çapında her kültürde varlığını sürdürmüştür. Yaşlı istismarı konusu ilk kez 1970'li yıllarda Amerikan toplumunun dikkatini çekmiştir. Devlet yöneticilerinin bu konu ile ilgilenmesinin ilk örneği ise Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) görülmüştür. ABD'nde yaşlı istismarı, 1978 yılında aile içi şiddet konusu kapsamında ulusal düzeyde tartışılmaya başlanmış ve 1979 yılında özel yaşlı istismarı yasası oluşturulmuştur^{4,7}. ABD ulusal yetişkin koruyucu hizmetleri ajansı (APS- Adult Protective Services) raporlarına göre⁸; yaşlı istismarında 1986-1996 yıllarında %150 artış olduğu, 1996 yılından sonra bu artışın %10'u aştığı bildirilmektedir. 1996 yılında yürütülen ABD'deki bir araştırmaya göre 60 yaşın üzerinde 551,011 kişinin istismar ya da ihmal deneyimlediği, 80 yaş ve üzerindeki yaşlıların 2-3 kat daha fazla istismara ve ihmale uğradığı, istismarın ve ihmalin sorumlularının %90'ının aile üyeleri olduğu ve bunların 2/3'sinin ise yaşlı bireyin yetişkin çocuğu ya da eşi olduğu saptanmıştır⁸. Her yıl 2 milyon Amerikan vatandaşının yaşlının fiziksel, psikolojik ya da diğer istismar tiplerine ya da ihmale uğradığı belirtilmektedir⁹. ABD'nde (1979-1994) yaşlılara karşı işlenen suçların %60,0'ünün ihmal, %15,0'ünün fiziksel istismar olduğu belirtilmektedir¹⁰. Her yıl 25 Kanadalı'dan birinin istismar ya da ihmal kurbanı olduğu, olguların %40,0'ünü genel olarak en yaygın istismar şekli olan ekonomik istismarın oluşturduğu ve %38,0'ini utandırma, taciz ve sosyal ayırım şeklinde görülen duygusal istismar ve %23,0'ünü ise fiziksel istismarın oluşturduğu bildirilmektedir^{4,10}.

Artan'ın, İstanbul ilinde huzurevine girmek üzere müracaat eden 113 yaşlı ve yakınları ile yaptığı "Aile İçi Fiziksel Yaşlı İstismarı" konulu araştırmasında¹²; huzurevine müracaat eden yaşlıların %25,6'sının fiziksel istismara maruz kaldığı, bunların çoğunluğunun tokat atma ve şiddetli dövülme şeklinde olduğu ve yaşlıların bu durum karşısında yalnızlık, üzüntü, çaresizlik ve nefret duydukları belirtilmektedir. Aynı çalışmada yaşlı yakınlarının yaşlıya yakınlık dereceleri incelendiğinde tamamına yakının çok yakın akraba olduğu, yaşlı yakınlarının %86,7'sinin yaşlılardan rahatsızlık duyduğu ve bunun temel nedeni olarak yaşlının her işe karışması gösterilmektedir. Ayrıca istismarın suç olması, toplumdaki dışlanma ve problemin aile içinde tutulmak istenmesi gibi nedenlerle yaşlı istismarı gizli kalmaktadır.

Keskinoğulları ve arkadaşlarının İzmir ili İnönü Sağlık Ocağı Bölgesinde 65 yaş ve üzeri 204 bireyi içeren fiziksel, finansal örselenme ve ihmal konulu çalışmalarında¹³; yaşlıların 3'ünün (%1,5) fiziksel, 5'inin (%2,5) finansal örselenme ile karşılaştığı, 7'sinde (%3,5) kesin ihmal bulgusu olduğu, 58'inde (%28,9) olası ihmal bulgusu olduğu saptanmıştır.

Her toplumda, her kültürde ve her ekonomik düzeyde görülebilen istismar sadece aile içinde ya da genel nüfusta değil, sağlık ve sosyal hizmetlerin verildiği kurumlarda da görülen fiziksel ve psikolojik olarak yaşlıya zarar verme ve ondan faydalanma şeklinde kendini gösteren ciddi toplumsal bir sorundur⁵. Yaşlı bireyin istismar ve ihmale uğraması yaşamını tehdit eden sonuçlara neden olabilir. İstismara uğrayan yaşlı bireylerin, kronik hastalıklar gibi yaşamı tehdit eden hastalığı olan ve istismara uğramayan yaşlı bireylerden daha erken öldüklerini gösteren araştırma sonuçları da bu kanıyı desteklemektedir⁹.

Yaşlı İstismarı Türleri ve Belirtileri

Yaşlı istismarı üç temel grupta incelenmektedir:**Ailesel, kurumsal ve kendi kendini ihmal.** *Ailesel yaşlı istismarı*, yaşlı bireye kendi evinde ya da kaldığı başka bir ev ortamında kötü muamelede bulunulmasıdır. *Kurumsal istismar*, yaşlı kişilerin yaşamlarını sürdürmeleri için oluşturulmuş yerlerde (huzur evleri, yaşlı bakım evleri gibi) yaşlı bireye kötü muamelede bulunulmasıdır. *Kendi kendini ihmal*, yaşlı bireyin sağlık ya da güvenliğini tehdit eder bir şekilde, tek başına yaşama davranışını belirtir⁴.

Yaşlı istismarı fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik ve hak istismarı şeklinde olabilir.

1. Fiziksel istismar: Vurmak, tokatlamak, yakmak, vurmak, bağlamak, fazla ya da yanlış ilaç vermek fiziksel istismar örnekleridir. Yaşlı bireyin fiziksel istismara uğramış olabileceğini gösteren başlıca belirtiler; boyun ve kollardaki çürük, morluk gibi izler, el ve ayak bileğindeki kamçı ya da halat izleri, tekrarlanan, açıklanamayan yaralar, yaralanma hakkındaki çelişkili, kaçamak ifadeler ve tutumlar, tekrarlanan yaralanmalarda aynı sağlık kurumuna gitmeyi reddetme gibi durumlardır.

2. Psikolojik istismar: Bağırarak hakaret etmek, korkutmak, suçlamak, göz ardı etmek ya da aşağılamak gibi örnekler psikolojik istismarı içerir. Sık görülen psikolojik istismar örneklerinden biri de, kişiyi fiziksel ya da mental bir durumu gerektirmesine rağmen huzurevine göndermek ile tehdit etmektir. Başlıca psikolojik istismar belirtileri arasında; bireyin cevap vermemesi, iletişim kurmaması, şüpheli ve mantıksız korku yaşamaması, sosyal ilişkilerde ilgi eksikliği olması, kronik fiziksel ve psikolojik sağlık problemlerinin olması sayılabilir.

3. Cinsel istismar: Cinsel istismar bireyin kendi rızası olmadan herhangi bir cinsel aktiviteye zorlanmasıdır. Başlıca cinsel istismar belirtileri olarak; açıklanamayan anal ve vajinal kanama, kanlı, yırtık giysiler, göğüslerdeki çürük ve morluklar, cinsel ilişki ile bulaşan hastalıklar ve vajinal enfeksiyonlar sıralanabilir.

4. Ekonomik ve hak istismarı: Zihinsel yetersizliği gösterilmeyen yaşlı kişilerin sivil ve hukuki haklarının ihlal edilmesi, yasadışı ya da izinsiz olarak mallarının, parasının, banka/emeklilik hesabının ya da diğer değerli varlıklarının kullanılması ve değiştirilmesi, kendi evinden çıkartılması ve hile yolu ile vekaletname alınması ekonomik ve hak istismarı örnekleridir^{10,14,15}.

Sözü edilen bu istismar türlerini yapan kişiler kontrol ya da otorite pozisyonundaki herhangi bir kişi olabilir. Bu kişi eş, çocuk, akraba, arkadaş ya da komşu, gönüllü yardımcı, hizmetçi, sağlık görevlisi, sosyal hizmetler görevlisi ya da çevredeki başka görevli kişi olabilir^{9,15}.

Yaşlı İhmali

Yaşlıya yaklaşım sorunlarından biri de yaşlı ihmali. Yaşlı ihmali, kişiyi, yiyecek, giyecek, ısınma gibi temel gereksinimlerinden mahrum etmek olarak tanımlanabilir⁴.

Yaşlı ihmalinin varlığını gösteren durumlar;

- Yaşlının bedensel temizliği ya da giyinmesine yardım etmede yetersizlik,

- Yaşlının bedensel ve ruhsal sağlık gereksinimlerini sağlamada yetersizlik (yaşlının tedaviyi reddettiği durumları içermez),
- Yaşlının sağlığını ve güvenliğini tehdit eden zararlardan korumada yetersizlik,
- Yaşlının bakımına gerekli dikkat ve özen göstermesinde yetersizlik (Kendi Kendini İhmal)⁴.

Yaşlı ihmalini gösteren belirtiler arasında; yatak yaraları, aşırı zayıflama, kilo kaybı ve gözlerde çökme, dehidratasyon, bireysel hijyenin kötü olması, yatak ya da elbiselerin kirli olması, tedavi edilmeyen mental ya da fiziksel rahatsızlıklar, görünen yaralarını inkar etme ya da fazla açıklama yapma, ilacını almama sayılabilir⁹.

Yaşlı İstismarı ve İhmalinin Nedenleri

Yaşlı nüfusun hızla artması, sosyal güvenlik ve destek sistemlerinin yetersizliği, kötüleşen ekonomik nedenlere bağlı olarak yaşlının istismarı ve ihmali de artmaktadır. İhmal ve istismar açısından özellikle güçsüz, mental bozukluğu ya da depresyonu olan, gereksinimlerini karşılamada başkalarına bağımlı olan yaşlı bireyler riskli gruplardır⁹.

Yaşlı istismar ve ihmalinin nedenlerini; ailesel, kültürel, kurumsal, bakım verici ve yaşlı bireyle ilgili faktörler şeklinde sınıflayabiliriz^{4,9,15,16}. *Ailesel nedenler arasında;* ailede şiddet öyküsü olması, bireye bakmakla ilgili bilgi ve beceri eksikliği, stres ya da sosyal izolasyon yaşama, yaşlı bireyle ortak yerde yaşamanın ya da bireye bakmanın getirdiği ekonomik yük sayılabilir. *Kültürel faktörler arasında;* yaşlı bireyin yaşlılığı algılayışı, toplumun yaşlılıkla ilgili inançları, değerleri ve yaşlıya gösterdiği saygı gibi nedenler sayılabilir. *Kurumsal faktörler* olarak kurumlarda yaşayan yaşlıların güçsüz ve incinebilir olması, kurumda çalışan personelin düşük ücretli, yetersiz ve aşırı çalışıyor olabilmesi, kurum yöneticilerinin ve çalışanlarının istismar ve ihmal belirtilerine karşı duyarlılıkları, değer ve görenekleri, yetiştirilme şekli ve eğitimleri gibi nedenler sayılabilir. *Bakım verici ile ilgili nedenler arasında;* bakım vericinin hasta olması, düşük benlik saygısı, düşünce ve davranışlarını kontrol edememe gibi kişilik problemlerinin olması, üstlendiği bakım rolünü benimsememesi ya da zorunlu yapması, bakım verdiği kişiyle anlaşamaması, öfke duyması ve ilaç, alkol gibi bağımlılığının olması, işsizlik, evlilik çatışması, parasal ve tıbbi konularda kişisel krizler yaşaması, ekonomik olarak yaşlı bireye bağımlı olması gibi nedenler sayılabilir. *Yaşlı bireyle ilgili faktörler* arasında da yaşlı bireyin fiziksel ve zihinsel yetersizliğinin olması, kendini koruma ve kurtarma yeteneğinin olmaması, güçsüz ve başkalarına gereksinimlerini karşılamada bağımlı olması, alkol ya da ilaç bağımlılığının, sürekli düşme sorununun, inkontinansının ve şiddet içeren sözel davranışlarının olması gibi nedenler sayılabilir^{4,9,15,16}.

Yaşlı istismarı ve ihmali en önemli sorun problemin farkında olamamak ya da saptanmasındaki zorluklardır. Bu zorlukların nedenleri şöyle sıralanabilir^{5,9}:

- Ailenin kutsal sayılması, dokunulmazlığının olması ve başkaları tarafından aile yaşantısına müdahale edilmesinin kabul edilemez olmasıdır. Bu özellik geleneksel toplumlarda daha belirgin olarak dikkati çekmektedir. Bu nedenle ailenin sorunlarına yönelik girişimler etkin yapılamamaktadır.

- Yaşlı istismarı huzurevleri, bakım evleri ya da bireyin yaşadığı ev ortamında gelişebilir. Ancak yapılan araştırmalar yaşlı istismar ve ihmalinin, en fazla bireyin yaşadığı ev ortamında gerçekleştiğini göstermektedir. Yaşlı birey çok az bazen de hiç evin dışına çıkmayabilir bu nedenle yaşlıya uygulanan istismarın, aile üyeleri dışındaki bireylerden saklanması kolaydır. Ayrıca huzurevleri ve bakımevlerinde denetim eksikliği, kurum çalışanları ve yaşlıların çeşitli kaygıları nedeniyle sorunları görmezlikten gelmeleri durumunda istismar ve ihmal fark edilemeyebilir.
- Yaşlı bireyler aileleri ya da akrabaları tarafından yapılan istismarı bildirmek istemeyebilir. Yaşlı bireyin ailesi istismar ve ihmal uyguladığını kabul etmeyebilir, sorunun farkında olmayabilir ya da probleme kendisinin sebep olduğunu düşünür, ailesinin davranışlarından utanabilir ya da bu olayı birilerine söylediğinde yakınlarının kendisine daha kötü davranabileceklerinden ve herhangi bir kuruma gönderileceğinden korkabilir.
- İstismarın ve ihmalin saptamasındaki zorlukların bir nedeni ise, yaşlı istismarını ortaya çıkarabilecek hemşire, sosyal hizmet uzmanı gibi personelin yetersizliğidir. Hemşire ya da sosyal hizmet uzmanı yaşlıda görülen ezik, morarma, malnütrisyon ya da içine kapanıklık durumunun yaşlılıktan kaynaklandığını düşünerek sorgulama gereği bile duymayabilirler. Böyle bir yaklaşım sonucunda yaşlı istismarı ve ihmali atlanabilir. Ayrıca yaşlı bireyin bakımını sağlayan sağlık personelinin problemi bildirme ve kaydetmedeki yetersizlikleri, düzenli ve sürekli bir evde bakım hizmetinin bulunmaması da istismarın ve ihmalin önlenmesi ve saptanmasına yönelik sorunları artırmaktadır.

Yaşlı İhmal ve İstismarının Önlenmesi

Yaşlı istismarı ve ihmali önlemede sağlık profesyonellerinin farkındalığı, ihmal ve istismar belirtilerini tanıması ve risk gruplarını bilmesi yaşlı bireye yardım etmede son derecede önemlidir. Yaşlı istismar ve ihmali belirlemeye ve önlemeye ilişkin şu öneriler sıralanabilir^{6,8};

- Toplumun ve özellikle yaşlıya bakım veren sağlık personeli, aile üyelerinin yaşlılık ve sorunları, yaşlı istismarı ve ihmali konusunda bilgilendirilmesi ve bu konuda medyanın desteğinin de alınması önemlidir.
- Yaşlıya sevgi ve saygı bilincinin kazandırılmasında ailelere ve eğitim kurumlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu bağlamda ilköğretim, lise ve üniversiteleri kapsayan aktiviteler planlanmalıdır.
- Özellikle istismar ve ihmal yönünden risk taşıyan yaşlı bireylere (Alzheimer, demans gibi mental sorunu olan hastalar gibi) bakım verenlerin sorumluluklarını yerine getirmede yaşadıkları bilgi ve beceri eksikliği, yaşadıkları korku, anksiyete, stres, davranış sorunları, baş etmede yetersizlik, iletişim kurma ve tedavi gibi konularda topluma yönelik eğitim, danışmanlık ve sosyal destek hizmetlerinin sağlanması son derece yararlıdır.
- Yaşlılık konusunda politikaların üretilmesi ve bu politikaların yaşama geçirmesi konusunda ilgili kurumların daha duyarlı davranması gerekmektedir.

- Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planının; yaşlılara karşı her türlü istismar, ihmâl ve şiddetin ortadan kaldırılması hedeflerine ilişkin ulusal eylemlerin saptanarak, yaşama geçirilmesiyle yaşlıların topluma kazandırılması gerçekleştirilebilir.
- Ülkemizde yaşlı bakımıyla ilgili yürürlükte olan mevzuatın toplumun sosyo-kültürel yapısına uygun olarak güncelleştirilmesi gerekmektedir. Yaşlılık politikalarının geliştirilmesinde temel felsefe üç amacı kapsamalıdır:
  - Öncelikle yaşlıların parasal güvencesi teminat altına alınmalıdır.
  - Yaşlıların topluma aktif katılımını sağlayacak olanaklara yer verilmelidir.
  - Yaşlıların kendilerini geliştirmelerine, sağlıklı yaşlanmalarına ve sağlıklı yaşamlarına olanak sağlayacak hizmetler sunulmalı ve ortamlar yaratılmalıdır¹⁷.

Sonuç olarak yaşlı bireyler, toplumun insan kaynaklarının önemli ve değerli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu nedenle sağlık, eğitim kurumları, medya ve halkın bu konuda farkındalığını artırmaya yönelik aktiviteler planlanmalı, bu planlanmalar hayata geçirilmeli ve aktiviteler geliştirilerek artırılmalıdır.

Kaynaklar

1. Çilingiroğlu N, Demirel S. Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. Türk Geriatri Dergisi 2004; 7 (4), 225-230.
2. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması TNSA-2003: Özet Bulgular. URL: <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/data/turkce/005ozetbulgular.pdf>. 09 Ocak 2007.
3. Koçoğlu GO, Bilir N. Yaşlanma 2002 Uluslar arası Eylem Planı. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi. Ankara:Eylül 2002. s:2-3.
4. Uysal A. Dünyada yaygın bir sorun: yaşlı istismarı ve ihmali. URL: http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/goto.aspx?id=2071. 09 Ocak 2007.
5. Koştü N. Yaşlı istismarı ve ihmalinin önlenmesinde halk sağlığı hemşiresinin rolü. URL: <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov4/ov4yasliistismari.htm>. 09 Ocak 2007).
6. Dönümcü Ş. Yaşlı ve sosyal hizmetler, Türkiye Fiziksel Tıp Rehabilitasyon Dergisi 2006; 52(Özel Ek A)j, A42-A46.
7. Wolf RS. The nature and scope of elder abuse. URL: <http://www.asaging.org/generations/gen-24-2/intro.html>. 09 Ocak 2007.
8. Elder abuse prevention. URL: <http://www.aoa.gov/eldfam/ElderRight/ElderAbuse/ElderAbuse.asp> - 71k. 09 Ocak 2007.
9. Elderly abuse and neglect: in search of solutions. URL: <http://www.apa.org/pi/aging/eldabuse.htm>. 09 Ocak 2007.
10. The National Elder Abuse Incidence.Final Report September 1998. URL: http://www.aoa.gov/eldfam/ElderRights/ElderAbuse/A_Buse_Report_Full.pdf. 09 Ocak 2007.

11. Nahmiash D. Summary of preventing, reducing and stopping the abuse and neglect of older adults in canadian communities. URL: [http:// www.nfh. hwc. ca/ publicat/ execssumm/ nahmiash.htm](http://www.nfh.hwc.ca/publicat/execssumm/nahmiash.htm). 09 Ocak 2007.
12. Artan T. Aile içi fiziksel yaşlı istismarı, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.
13. Keskinoğlu P, Giray H, Pıçakçıefe M, Bilgiç N, Uçku R. Yaşlıda fiziksel, finansal örselenme ve ihmal edilme, Türk Geriatri Dergisi 2004; 7(2), 57-61.
14. Dönümcü Ş. Şiddetin sessiz mağdurları: Yaşlılar. URL: [http:// www.sosyalhiz metuzmani. org/sid- detyasli.htm](http://www.sosyalhizmetuzmani.org/siddetyasli.htm). 09 Ocak 2007.
15. Yaşlı istismarı. URL: [http://-tr.wikipedia.org/wiki/Yaşlı_istismarı](http://tr.wikipedia.org/wiki/Yaşlı_istismarı) - 20k. 09 Ocak 2007.
16. Uçkul R, Şemin S. Yaşlı suistimali. URL: [http://www.ato.org.tr/toplum saglik/ genel/ genel_ sag lik_ yasli_ suistimali.shtm](http://www.ato.org.tr/toplum_saglik/genel/genel_saglik_yasli_suistimali.shtm). 09 Ocak 2007.
17. Kutsal YG. Geriatri kitabı. H.Ü. Geriatrik Bilimler Uygulama ve Araştırma Merkezi. Ankara: 2002. s:266-277.